

شرح نکات فنی در پیمان‌های عمرانی

حمیدرضا قاسمی

فوق لیسانس سازه

کتاب وارش

سرشناسه	:	قاسمی، حمیدرضا، ۱۳۵۵-
عنوان و نام پدیدآور	:	شرح نکات فنی در پیمان‌های عمرانی / حمیدرضا قاسمی.
مشخصات نشر: تهران	:	کتاب وارث، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهری	:	۲۶۴ص: جدول.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۶۵۴-۱۷-۱
وضعیت فهرست‌نویسی	:	فیا
موضوع	:	پیمانکاران -- ایران -- دستنامه‌ها
موضوع	:	پیمانکاری -- قوانین و مقررات -- ایران
رده‌بندی کنگره	:	۱۳۹۲ ق۹ الف/۲/۱۳ TH
رده‌بندی دیویی	:	۶۹۲/۸۰۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۱۵۵۹۸۷

کتاب وارث

شرح نکات فنی در پیمان‌های عمرانی

مؤلف : حمیدرضا قاسمی

صفحه‌آرا	:	زهره‌ا علی‌زاده
لیتوگرافی، چاپ و صحافی	:	نگین، کهنمویی‌زاده
شمارگان	:	۱۰۰۰ نسخه
نوبت و سال چاپ	:	اول - ۱۳۹۲
شابک ۱۰ رقمی	:	۶۰۰-۶۶۵۴-۱۷-۲
شابک ۱۳ رقمی	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۶۵۴-۱۷-۱

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
موافقت نامه	۹
شرایط عمومی پیمان	۱۶
فصل اول - تعاریف و مفاهیم	۱۷
ماده ۱ - پیمان	۱۸
ماده ۲ - موافقت نامه	۱۸
ماده ۳ - شرایط عمومی	۱۸
ماده ۴ - شرایط خصوصی	۱۸
ماده ۵ - برنامه زمانی اجرای کار	۲۴
ماده ۶ - کارفرما	۲۵
ماده ۷ - پیمانکار	۲۶
ماده ۸ - مدیر طرح	۲۷
ماده ۱۰ - رئیس کارگاه	۳۳
ماده ۱۱ - پیمانکار جزء	۳۷
ماده ۱۲ - کار، کارگاه، تجهیز و برچیدن کارگاه	۳۷
ماده ۱۳ - مصالح، تجهیزات، مصالح و تجهیزات پای کار، ماشین آلات و ابزار، تأسیسات و ساختمان های موقت، وسایل	۴۰
ماده ۱۴ - برآورد هزینه اجرای کار، مبلغ پیمان، مبلغ اولیه پیمان، مبلغ نهایی پیمان، ضریب پیمان، نرخ پیمان، مدت پیمان، مدت اولیه پیمان، متوسط کارکرد فرضی ماهانه	۴۱
ماده ۱۵ - روز، ماه، تاریخ ها، مفرد و جمع، عنوان ها	۴۲
فصل دوم - تأییدات و تعهدات پیمانکار	۴۳
ماده ۱۶ - تأییدات پیمانکار	۴۴
ماده ۱۷ - کارکنان	۴۸
ماده ۱۸ - مسئولیت حسن اجرای کار، برنامه کار، گزارش پیشرفت کار، هماهنگی با پیمانکاران دیگر، رئیس کارگاه	۵۳
ماده ۱۹ - کنترل نقاط نشانه، پیاده کردن نقشه ها، اندازه گیری ها	۵۸
ماده ۲۰ - تجهیز کارگاه، تدارک مصالح، تجهیزات و ماشین آلات	۵۹
ماده ۲۱ - حفاظت از کار و شخص ثالث، بیمه کار، مراقبت های لازم	۶۷
ماده ۲۲ - ترتیب گردش مدارک، نقشه ها و ابلاغ دستورکارها	۷۹
ماده ۲۳ - حفاظت تأسیسات زیربنایی و تغییر وضع آنها	۸۵
ماده ۲۴ - واگذاری، پیمانکاران جزء	۸۶
ماده ۲۵ - اجرای کار در شب	۹۱
ماده ۲۶ - آثار تاریخی و اشیای عتیقه	۹۵
ماده ۲۷ - اقامتگاه قانونی	۹۶

۹۷	فصل سوم — تعهدات و اختیارات کارفرما
۹۸	ماده ۲۸ — تحویل کارگاه
۱۰۹	ماده ۲۹ — تغییر مقادیر کار، قیمت‌های جدید، تعدیل نرخ پیمان
۱۲۹	ماده ۳۰ — تغییر مدت پیمان
۱۴۱	ماده ۳۱ — مدیریت اجرا
۱۴۳	ماده ۳۲ — نظارت بر اجرای طرح
۱۴۶	ماده ۳۳ — مهندس ناظر
۱۴۹	فصل چهارم — تضمین پرداخت، تحویل کار
۱۵۰	ماده ۳۴ — تضمین انجام تعهدات
۱۵۴	ماده ۳۵ — تضمین حسن انجام کار
۱۵۸	ماده ۳۶ — پیش‌پرداخت
۱۶۲	ماده ۳۷ — پرداخت‌ها
۱۶۹	ماده ۳۸ — پرداخت‌های ارزی
۱۷۱	ماده ۳۹ — تحویل موقت
۱۸۰	ماده ۴۰ — صورت وضعیت قطعی
۱۸۳	ماده ۴۱ — تحویل قطعی
۱۸۴	ماده ۴۲ — مسئولیت‌های دوره تضمین
۱۸۷	فصل پنجم — حوادث قهری، فسخ، ختم، تعلیق، هزینه تسریع خسارت تأخیر، تسویه حساب، حل اختلاف
۱۸۸	ماده ۴۳ — بروز حوادث قهری
۱۹۰	ماده ۴۴ — ممنوعیت قانونی
۱۹۱	ماده ۴۵ — حقوق انحصاری ثبت شده
۱۹۱	ماده ۴۶ — موارد فسخ پیمان
۱۹۴	ماده ۴۷ — اقدامات فسخ پیمان
۱۹۸	ماده ۴۸ — خاتمه پیمان
۲۱۰	ماده ۴۹ — تعلیق
۲۱۹	ماده ۵۰ — هزینه تسریع کار، خسارت تأخیر کار
۲۲۳	ماده ۵۱ — صورت حساب نهایی
۲۲۴	ماده ۵۲ — تسویه حساب
۲۲۵	ماده ۵۳ — حل اختلاف
۲۲۸	ماده ۵۴ — قوانین و مقررات حاکم بر پیمان
۲۲۹	ضمائم

مقدمه مؤلف

هر ساله بخش عمده‌ای از درآمد سالانه کشورمان در خصوص طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی هزینه و جذب جامعه و کشور می‌گردد و از آنجا که این مهم فقط در قالب دفترچه پیمان^۱ انجام می‌شود، طبیعی است که بیش از پیش پیمان و منضمات آن اهمیت می‌یابد. دفترچه پیمان در سال ۱۳۵۱ همزمان با تصویب قانون برنامه و بودجه مطابق ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه شرایط عمومی پیمان به صورت شکل ثابت مدون در آمده و همه دستگاه‌های اجرایی و کارفرمایان موظف شدند آن را در کلیه پیمان‌های مربوط به طرح‌های عمرانی به کار گیرند.

شرایط عمومی پیمان عموماً لحنی فنی دارد تا حقوقی و ظاهراً در زمان تدوین آن از افراد فنی بیشتر از افراد حقوقی استفاده شده است اما متأسفانه ظاهراً در نگارش اولیه پیمان و خصوصاً شرایط عمومی بسیاری از حقوق پیمانکاران نادیده گرفته شد و یا حداقل اینگونه به نظر می‌رسد هیچ اعلام و نظرخواهی از نمایندگان

^۱ در سوره‌های مختلفی از قرآن موضوع پیمان، وفای به عهد، معرفی پیمان‌شکنان یا در ذیل لغت‌مثنای در بطن آیه‌ها مفهوم پیمان و پیمان‌داری آمده است. از جمله در سوره اعراف آیه ۱۷۲، که همان «الست بربکم قالوا بلی» می‌باشد، یا در سوره رعد آیه ۲۵ «و النین ینقضون عهدها... من بعد میثاقه و یقطعون ما امرنا... به...»، سوره نساء آیه ۹۲، سوره حج آیه ۴۷ و «یستعملونک بالعذاب و لن یخلفا... وعده...» و نیز سوره مبارکه حج آیه ۷۴ «و ما قدرنا... حق قدره». در اهمیت وفای به عهد در نهج البلاغه در فرمان مالک اشتر چنین می‌خوانیم: «در میان واجبات الهی هیچ موضوعی همانند وفای به عهد در میان مردم جهان - با تمام اختلافاتی که دارند - مورد اتفاق نیست به همین جهت بت پرستان زمان جاهلیت نیز پیمانها را در میان خود محترم می‌شمردند زیرا عواقب دردناک پیمان‌شکنی را دریافته بودند. در نخستین جمله سوره مائده می‌فرماید: «ای افراد با ایمان به عهد و پیمان خود وفا کنید» (یا أَیُّهَا النَّبِیُّ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُوبِ).

و تشکلات پیمانکاری انجام نگرفته است. لزوم بررسی حاکمیت اراده طرفین در قراردادهای پیمانکاری دولتی از آنجا ناشی می‌شود که طرف غیردولتی اینگونه قراردادها، اصولاً در تعیین شرایط و آثار قرارداد نقش ندارد. یعنی پیمانکار پس از تشخیص صلاحیت‌دار شده و شرکت در مناقصه، قرارداد و شرایط ضمن آن (پیمان و شرایط عمومی) که در اجرای ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه مصوب ۱۳۵۱ از پیش تهیه و تنظیم گردیده است، بدون داشتن قدرت دخل و تصرفی امضاء می‌کند که در واقع مبنای تحقق هر قراردادی را که همان «اصل حاکمیت اراده» است را زیر سوال می‌برد و هر کسی که شرایط عمومی پیمان را مطالعه می‌کند، در ابتدا این احساس به او دست می‌دهد که پیمانکار کاملاً در دستان کارفرما اجیر شده است و در واقع نظر و خواسته پیمانکار در پیمان‌های پیمانکاری دولتی رعایت نشده است و اصل حاکمیت خواسته و اراده، آن‌طور که وجدان حقوقی می‌پسندد، در این نوع قراردادها وجود ندارد و حتی گاه کارفرماها نیز قدرت دخل و تصرف زیادی در آن قرارداد را ندارند.

آنچه در مورد قرارداد پیمانکاری رایج است، همان «قرارداد پیمانکاری یا مقاطعه دولتی» می‌باشد که طبق شرایط عمومی پیمان، پیمانکار که یک شخصیت حقوقی است، اجرای عملیات موضوعی را به عهده می‌گیرد. همچنین «قرارداد مقاطعه یا پیمانکاری» تابع قانون محاسبات عمومی و آیین نامه معاملات دولتی است و تشریفات مزایده و مناقصه نیز خاص این قراردادهاست. به‌طور کلی قراردادهای پیمانکاری دولتی به قراردادهایی گفته می‌شود که اولاً یک طرف آن الزاماً یکی از دستگاه‌های اجرایی و طرف دیگر یک شخصیت حقوقی خصوصی باشد که شخصیت مزبور عموماً یک شرکت پیمانکاری است. ثانیاً موضوع قرارداد انجام عملیات اجرایی یک طرح عمرانی است (مانند پروژه‌های ساختمانی، راه‌سازی، سدسازی، آبیاری، زهکشی، لوله‌کشی آب، گاز و نظایر آنها باشد). ثالثاً قرارداد مابین دستگاه اجرایی و شرکت پیمانکاری بر اساس دفترچه پیمان و شرایط عمومی پیمان که بر مبنای آیین نامه استانداردهای اجرایی طرح‌های عمرانی موضوع ماده ۲۳ قانون برنامه و بودجه سال ۱۳۵۱ تهیه گردیده، تنظیم شود. همچنان‌که از تعریف فوق بر می‌آید، بارزترین تفاوت این گونه قراردادها با قراردادهای پیمانکاری خصوصی منعقد بین اشخاص آن است که اولاً طرفین این قراردادها در تهیه بخش عمده مفاد قرارداد و تعیین آثار آن نقشی ندارند و به عبارت دیگر، نه تنها پیمانکار با قرارداد از پیش تنظیم شده روبروست بلکه خود دستگاه اجرایی مربوطه نیز جز در مواردی که مشخصاً به نفع

دولت باشد یا نوع و مقتضای کار ایجاب کند، قادر به تغییر مفاد آن نیست. ثانیاً این قراردادهای در مواردی از قواعد حاکم بر حقوق مدنی، پیروی نکرده و تابع مقررات خاص حقوق عمومی است. ولی در هر صورت شرایط عمومی پیمان یکی از قوانین و ضوابط اصلی موجود و حاکم بر روابط بین کارفرمایان و پیمانکاران در امر سازندگی کشورمان است ولی متأسفانه به دلیل نبودن زبان مشترک بین کارفرمایان و پیمانکاران در تفسیر بعضی از مواد آن، نمی‌توان به عمق و پیچیدگی اختلافات بین کارفرمایان و پیمانکاران پی برد و حقوق هر یک از طرفین را از دیگری تمیز و تشخیص داد.

در خیلی از موارد ما شاهد کثرت پایین اجرایی و یا تاخیرات بسیار زیادی در اتمام پروژه‌های کشورمان هستیم و شاید مجموعه قوانین و بخشنامه‌های موجود نیز نتوانسته است یک روند مناسبی برای اجرای پروژه‌ها ارائه نماید و حتی تصور می‌شود در برخی از موارد خود به برداشت‌های گوناگون از مفاد پیمان دامن زده است. در واقع احساس می‌شود مشکل اصلی در نبودن زبان مشترکی بین عوامل درگیر در پیمان (کارفرما، پیمانکار و مشاور) به دلیل برداشت‌های گوناگون و تفسیرهای مختلف از قسمت‌های مختلف پیمان می‌باشد. لذا بر آن شدم ضمن حفظ شیوایی کلام، الزامات قراردادی به روشنی از یکدیگر تشخیص داده شده و قابل تفسیر به معانی گوناگون نباشد تا انشاءالله گامی را - هرچند کوچک - در جهت تشریح هر چه بیشتر قسمت‌های مختلف پیمان برداشته و با ارائه نکات کلیدی و طرح پرسش و پاسخ مربوط به هر بخش از پیمان سعی گردید تا پیمانکاران محترم بتوانند کاملاً با هر بخش از پیمان آشنا شده و نقاط قوت و ضعف آن را دریابند.

در پایان جا دارد تا از کلیه عزیزانی که به هر نحو در این کار مرا یاری‌گر و مشوق بودند تشکر و قدردانی نمایم و امیدوارم در سایه الطاف خداوند متعال گامی مثبت به منظور بالا بردن سطح دانش فنی و آبادانی کشور عزیزمان برداشته باشم. بدیهی است که تنها املای نانوشته غلط ندارد و این کتاب نیز خالی از غلط و اشکال نیست.

با سپاس از خوانندگان محترم، استدعا دارم که موارد قابل اصلاح را به ایمیل Hamidreza_30 @ gmail.com ارسال نمایند.

حمیدرضا قاسمی

تایستان ۱۳۹۲